

Vladimír Čermák

Nezávislý badatel

Proč a jak byl Edvard Beneš zavražděn

EB byl zavražděn. O tom, jak, proč a kým byl ukončen jeho život, lze na základě řady svědeckv vysslovit následující názor opřený o některá svědeckv - nejde tedy jen o pouhý dohad.

Aby to bylo zcela definitivní, zbývá udělat jen pitvu, což by kupodivu v případě EB neměl být problém! To, že svědeckv o jeho podivném konci - a která vražda není podivná? - byla zatím ignorována, pouze zvyšuje míru záhadnosti Benešova konce. Minimálně o to, proč tolik let po jeho smrti, po všech převratných politických i jiných změnách, patří okolnosti vraždy EB mezi další - ostatně početná - tabu české minulosti. Navyšuje se tím i počet paradoxů, které jsou s někdejšími aktivitami poválečného prezidenta spojeny.

Někteří badatelé zabývající se postavou EB již v letech normalizace zjišťovali silné nesrovnalosti nejen mezi tím, jak se tento politik ve vypjatých chvílích poválečných dějin projevoval, a jak byl - někdy navzdory tomu - hodnocen. Přirozeně i nesrovnalosti mezi tím, co sám o sobě tvrdil, a jaký doopravdy byl. Nebyla to pro Beneše příznivá zjištění. Ani tehdy se to však nesmělo promítnout do jeho veřejné image, ačkoli EB evidentně nepatřil v době rudé totality mezi chráněné osobnosti. Z hlediska tehdejšího režimu šlo sice o poznatky, které mu nebyly "coby představiteli buržoasní moci" nijak nakloněné, ale nebyly z jeho hlediska ani zcela negativní. Mohly tedy být - a také byly - zamlčeny, resp. nesměly být zveřejněny (to se týká např. A. Klimka). EB nebyl sice tehdy nedotknutelný, ale některé jeho činy byly - a stále jsou - tabu. Způsob jeho smrti k nim také patří.

Smrt EB korunovala běh jeho života. Ten rozhodně nepatřil k běžným podobám lidské existence. Člověk jako EB skrýval v sobě četná tajemství, včetně třeba jeho:

- aktivit kolem financování českého odboje v době 1. světové války (tzv. Maffie)
- získání kontroly nad větším počtem prvorepublikových médií (i s tím spojeného majetku)
- tajného vyjednání s hitlerovským režimem před Mnichovem o odstoupení části českého území (konkrétně Chebska)
- podpisu tajných protokolů ke smlouvám se SSSR v roce 1934-35
- role při zprostředkování rozhovorů mezi Stalinem a Weizmannem z JWC v zimě 1945 o budoucím zřízení a vyhlášení samostatnosti státu Izrael
- po vypuknutí pražského povstání v květnu 1945 nepožádal americké velení, aby obsadilo Prahu, ačkoli k tomu měl potřebné vybavení
- úlohy v dodávkách zbraní z Československa do Palestiny a později do Izraele v rozporu s rozhodnutím OSN
- aktivního - a nejspíše i rozhodujícího - podílu na předání moci v únoru 1948 do rukou komunistů
- etc.

Když se s 64letým mrtvým, nepitvaným, ale mumifikovaným tělem EB rozloučily zástupy lidí, nechyběli v jejich řadách ani ti, co byli v září 1948 u moci, ani davy, které lze nazvat veřejností či zástupci národa. Nechyběly glorifikační proslovy těch, kteří mu pak nemohli přijít na jméno, ani lkaní mnoha těch, kteří s jeho jménem spojovali do jeho posledních dnů své vlastní naděje v

domnění, že právě EB byl tím, kdo je mohl chránit před budoucností, kterou jim on sám pomáhal připravit. Po 65 letech, které uplynou 3. 9. 2013 od jeho konce, rozhodně nelze říci, že by jeho jméno bylo zapomenuto. Nezmizelo v propadlišti dějin jako někteří jiní pozdější prezidenti Československa či ministři a vůbec lidé politiky, na něž se už mezitím fakticky zapomnělo. Dokonce byl před 11 lety schválen zákon vzpomínající, resp. potvrzující, jeho zásluhy o stát, který ostatně už ani ve své původní československé podobě neexistoval.

Vývoj kolektivní paměti ohledně života i díla EB lze spojit ale jak s jeho zásluhami, tak katastrofálními chybami, kterých se dopouštěl. V jistém ohledu i se způsobem jeho smrti. (mluvit o "omylech" EB není nejspíše při hodnocení jeho politiky zcela namístě. Mnohé z nich nebyly asi žádnými omyly, ale produkty "jemu vlastního" politického myšlení, která bylo nejen silně manipulační, často nepředvídatelné, ale s největší pravděpodobností i hloupé. Především však ne vždy komukoliv jinému než jemu srozumitelné, což vyplývalo z faktu, že EB sám byl zřetelně autokraticky orientován a jeho představa o demokracii byla silně nestandardní.) K jeho zavraždění došlo - nemělo by se uvažovat v tomto případě o nějaké jednoduše a rychle provedené vraždě - pod "lékařským dohledem". Akt této vraždy byl zahájen minimálně měsíc, možná i dva a něco měsíců po abdikaci EB z jeho druhého presidentství. K podmínkám úspěšnosti této několik měsíců trvající vražedné "operace" patřila mj.:

- nenápadnost celého aktu (smrt měla vypadat jako zcela přirozený důsledek jeho dřívějších chorob), a to i pro jeho nejbližší okolí
- možnost demonstrovat smrt EB nejen jako logický důsledek jeho předchozích zdravotních potíží (existují však i jiná svědectví vypovídající o fázích významného zlepšení jeho stavu v posledním čtvrtroce), ale i jako důsledek jistých dědičných dispozic, ačkoliv někteří jiní jeho sourozenci se dožili pokročilého věku. Tedy něco, co se dalo očekávat.

S velkou pravděpodobností byl zakalkulován do motivů vraždy i mimořádný pokles prestiže EB v širší veřejnosti i v kruhu jeho dřívějších předúnorových politických "přátel". Slovo "přítel" zde musí být uvedeno v uvozovkách. Skutečné přátele - kromě dost záhadné role jeho manželky Hany - tento menší, písklavým hlasem promlouvající mužik, podle řady svých životopisců neměl. Lidé jako Fierlinger patřící do okruhu "starých přátel a známých" byli spíše specifickými naplaveninami, kterými se mnozí tehdejší i současní politici s vlivem na obsazování "výhodných" míst v diplomacii apod. často obklopují, resp. jsou obklopováni. Jinými slovy: takový konec mu přáli.

Korespondoval i s odchodem EB do politického ústraní ihned po jmenování nové vlády na sklonku první dekády března 1948 doprovázeného Benešovým přemístěním se do Sezimova Ústí i s vývojem jeho veřejné image. Nejspíše měl sejít z očí a tím i z mysli. Nabídka Gottwalda, aby podobně jako TGM po odchodu do politické penze obýval zámek v Lánech, zůstala nevyužita. Jakoby se on sám obával kontaktů s jemu známými lidmi, kteří by mu mohli klást nepříjemné otázky. V ne příliš vysokém věku zaujal specifickou kruhovou obranu, jejíž pevnost chtěl posílit vzpomínkami, které měly jeho předchozí postoje obhájit. Začal psát další paměti dotážené téměř až do konce jeho presidentování. Nejspíše to však byl jeho poslední velký omyl.

Mnozí z jeho "starých" přátel jej opustili nikoliv jen jako osobu odpovědnou za uvrhnutí společnosti do nového totalismu, ale i jako zrádce jím samým dříve proklamovaných názorů a postojů. Zvláště zřetelně to vyjádřil F. Peroutka, který brzy po smrti EB vydal v Paříži brožuru, v níž se vyrovnával se zradou Beneše. Dokonce i v názvu svého díla, které se v původní verzi jmenovalo "Byl Eduard Beneš vinen?" vyjádřil distanc ke svému někdejšímu guru tím, že vrátil Benešovi zpět jeho původní jméno (EB si jméno Edvard "přivlastnil" už jako mladík, jeho rodný list ale obsahuje jméno Eduard). Další z těch, kteří se aspoň účelově k němu přátelsky chovali (měli proč!) včetně Gottwalda, jej měli zavrhnout o pár let později z úplně odlišných příčin. Jiní jej ovšem zase po jeho smrti velebili jako jednu z největších osobností národa, např. jako "presidenta budovatele", aniž by k tomu uvedli odpovídající argumenty. Vytvářeli tím faktický kult, který Benešovi více ubližoval než prospěl. Nemá asi smysl se zmiňovat o mnoha lidech doma i v jiných zemích, pro které byl nepřítelem či dokonce původcem jejich strádání. Obraz EB tak patří dodnes k nejméně stabilním jevům českých dějin, což v jistém ohledu destabilizuje i hodnocení

celé periody dějin české společnosti spojené s jeho působením. Je tedy nejvyšší čas zahájit jeho odmlžování, třeba prostřednictvím detabuizace způsobu jeho smrti.

O povaze smrti EB byly vysloveny názory - tehdy ještě ale jako jednoznačné, byť velmi pravděpodobné hypotézy - již ve studii V. Čermáka "Operace Únor 1948" vydané v roce 2010. Konkrétně v souvislosti s vysoce aktivní účastí EB na předání moci do rukou KSČ v Únoru 1948, vyvolání demise ministrů, jejího přijetí, jmenování nové vlády, včetně jeho aktivit v pozici prezidenta mezi koncem února a počátkem června 1948. Zapomnělo se již, že např. H. Píka či P. Drtina, patřící k jemu nejbližšímu okruhu, byli zatčeni v době po Únoru, kdy EB prezidentoval, o četných emigrantech nemluvě. Byly zde také zmíněny geopolitické souvislosti s tím spojených procesů, včetně snahy EB ospravedlnit své chování a jednání v pokračování svých pamětí dotažených podle dochovaných svědectví až do května 1948.

V pozadí motivů vraždy EB byla nejspíše jeho potřeba sdělit svoji vlastní verzi událostí, které československou společnost v poválečné době zasáhly. Tak jako to udělal v některých svých předchozích publikacích /včetně knihy "Paměti"/ EB napsal v době, kdy se měl jeho zdravotní stav podle některých autobiografií rychle zhoršovat, pokračování svých vzpomínek sahajících až do května 1948. O tom svědčila i Benešova přítelkyně Posse-Brázdová ve svých Dopisech z Prahy, i řada konfidentů v okolí exprezidenta pracujících pro nový režim motivující tehdejší Bezpečnost, aby pátrala brzy po jeho smrti po stopách jeho nových pamětí např. i v jeho zapečetěném osobním archivu, který měl zůstat dlouhodobě utajený. Obsahovaly nanejvýše citlivé informace, které podle přesvědčení EB měly ospravedlnit aktivity spojené s koncem jeho funkčního období.

Je nanejvýše pravděpodobné, že aspoň jeden exemplář nových pamětí se zachoval v nejvyšším utajení v některém zahraničním archivu. Snad v Hooverově knihovně, ale nelze vyloučit ani některý moskevský archiv (exemplář, který vlastnila Posse-Brázdová, předala kancléři EB a později i Gottwalda p. Smutnému. Následně se po jeho smrti "ztratil"). Svým obsahem byly totiž výbušnější, než si EB myslel. Nejspíše něčím ohrozily i pozici R. Slánského, který se i z řady dalších důvodů jeví být tím hlavním mužem v pozadí. Slánský byl nejen mimořádný korupčník, ale i člověk podepsaný pod velkým množstvím rozsudků smrti vynesených hlavní bezpečnostní pětkou, které v letech 1949-51 předsedal. Byl to člověk jakoby oscilující mezi stalinismem a radikálním sionismem, především však hájící své osobní zájmy. Pro komunistický režim jím fakticky řízený nebyl problém znemožnit jeho zveřejnění v té době, protože stejný zájem měly i některé zahraniční subjekty. Problémem ale zůstávala ochota EB nemluvit o věcech tohoto druhu, stimulovaná jeho snahou ex post vysvětlit motivy a vůbec příčiny svého chování v poválečných letech. Z tohoto důvodu EB musel zemřít!

Zdraví politiků jeho formátu bylo vždy předmětem nejvyšší pozornosti jak domácích i zahraničních tajných služeb, tak šedých eminencí domácí politiky. Z těch domácích služeb zvláštní roli hrálo v dění v letech 1946-1951 Evidenční oddělení při sekretariátu ÚV KSČ. Šlo o mimořádně vlivnou zpravodajskou centrálu, která byla již rok po válce založena ve strukturách KSČ (pod vedením K. Švába) s cílem sledovat činnost různých osob nejen uvnitř KSČ, ale i v jiných politických stranách NF, včetně kanceláře prezidenta. Její výsledky v ČSR byly dostupné jen pro čtyři lidi. K. Gottwalda jako premiéra, R. Slánského, ústředního tajemníka KSČ (jak se jeho funkce oficiálně jmenovala), B. Gemindera, ved. Mezinárodního odd. ÚV KSČ a zároveň emisara někdejší moskevské Kominterny (transformované později na Kominformbyro) a ještě pro zástupce tehdejšího šéfredaktora Rudého práva Kárného, který měl ale kompetenci získávat jen omezený okruh informací. Nepochybně byly významnější informace těmito osobami předávány tajnou vysílačkou ve vile Slánského i do Moskvy, kde sídlilo vedení zpravodajské struktury tehdy dozorující z pověření L. Beriji situaci v Československu týkající se mj. i situace na Blízkém východě.

Nejspíše právě ochota EB týkající se zveřejnění pozadí Února 1948, včetně blízkovýchodních aktivit, které s tím souvisely v podobě dodávek velkého množství zbraní Židům žijícím v Palestině (a od poloviny května 1948 již i novému státu Izrael), mohla být Slánským vyhodnocena jako nanejvýše riziková pro nový režim. Přece jen Československo patřilo od r.

1947 mezi 5 zemí OSN, které měly samy dozorovat, aby na blízký Východ nebyly dodávány žádné zbraně. Možná však ani Beneš neměl zájem medializovat tyto věci. Mohla to být jen jakási pojistka proti pokusům o jeho zapomení. Jenže s tím si ti, kteří v tehdejší době vyvíjeli aktivity na jeho umlčení, nemohli být zcela jisti. S největší pravděpodobností byl proto v pozadí vraždy EB R. Slánský kontrolující nejen EO, ale i informace o stavu zdraví a také o činnostech exprezidenta. Ostatně sledoval podobné informace i u Gottwalda. Slánský byl rovněž přesně informován o stavu Benešovy lékařské péče. Věděl i to, že po abdikaci EB z funkce prezidenta došlo k značnému oslabení dříve nadstandardní péče o jeho zdraví v okruhu jeho - do té doby ošetřujících - lékařů. Zatímco předtím významné lékařské kapacity jako prof. Prusík, Heller a jiní soutěžily mezi sebou o to, aby byly uváděny jako ošetřující lékaři pana prezidenta a neváhaly, přes horší dostupnost vilky EB v Sezimově ústí jej pravidelně a často navštěvovat i na jaře 1948, když se tam EB přemístil ze svého sídla v Praze a v Lánech, po abdikaci se tam ti lékaři začali objevovat už jen sporadicky.

I když návštěvníci exprezidenta (prof. Černý, Brázdová a jiní) uváděli, že dochází ke zhoršení jeho zdravotního stavu, kapacity tam přijížděly tu ob dva týdny, tu i ob měsíc. Uvádí to i K. Kaplan ve své - jako obvykle značně neúplné - knížce Poslední rok prezidenta. Zato se tam stále častěji objevoval MUDr. Jelínek působící jako primář v nedaleké tábořské nemocnici. Zdraví EB procházelo od té doby, co tento lékař převzal nad ním péči, silnými výkyvy. Zpravidla před návštěvou "kapacit" se stav zlepšoval a naopak po jejich odjezdu se rychle zhoršoval. V té době působila v nemocnici v Táboře mladší farmaceutka, která dostávala od dr. Jelínka recepty na léky pro jeho pacienty. Všimla si těchto souvislostí, i to, že léky byly tak odlišné, jakoby Jelínek v té době léčil dvě osoby s úplně opačnými diagnózami. EB totiž trpěl především hypertenzí doprovázenou kornatěním tepen vedle již dříve diagnostikované Meniérovovy choroby a několika dalších potíží (v minulých letech - v březnu 1945 a v červenci 1947 - utrpěl i ataky mozkové mrtvice). V té době bylo nesnadné najít prostřednictvím doma vyráběných farmaceutických produktů rovnováhu v dávkování léků proti všem těmto chorobám. To ostatně vedlo dřívějšího ošetřujícího lékaře EB (dr. Klingela) k žádosti, aby směl v květnu 1948 odjet do Anglie, kde by nakoupil léky pro svého pacienta. Povolení - projednávané dokonce až ve vládě - dostal, ale využil jej k emigraci.

Dr. Jelínek, který převzal jeho funkci, měl údajně po válce velké problémy se zdůvodněním některých svých protektorátních aktivit. Měl mu hrozit dokonce i retribuční soud a i trest za něco, co už bylo zdokumentováno. Soud se nikdy nekonal a svědectví proti němu se "ztratilo". Takovou možnost zahlazení viny měly jen tehdejší mocenské orgány řízené už Stranou. Výměnou za to ovšem musel provinilec "vyhovět" vyšším zájmům. Zmíněná farmaceutka se s informacemi o tom, komu a jaké připravovala vlastně léky (nešlo o jedy, ale léky s obrácenou účinností, např. léky pro snížení vysokého krevního tlaku, který byl tehdy poměrně obtížně léčitelný, byly nejspíše zaměněny za léky s jiným účinkem dodávaným nejspíše i v původním balení) neměla komu svěřit. Nakonec to řekla své přítelkyni (i to, že šlo o léky s opačnou účinností, které ovšem v těle pacienta působily následně jako jed), která později byla klientkou významného tábořského terapeuta. Předala mu tyto informace, které on zase předal autorovi Operace Únor 1948 s tím, že obě ženy - farmaceutka i její přítelkyně - jsou již delší dobu po smrti.

Jméno ošetřujícího lékaře se již delší dobu nevyskytuje na seznamu obyvatel Táboře, ani není známo, že by po sobě zanechal písemnosti, kde by se ze svých vysoce neetických aktivit vyzpovídal. Podobně jako v případě Napoleona by asi ale nebyl problém provést exhumaci exprezidenta. Chemikálie, které v jeho organismu spustily smrtelný útok, by se možná dnešními postupy daly identifikovat jako nevhodné pro léčení nemocí EB. Aby smrt nastala v příhodný čas a přitom rychle, musely být v podobě léků podány v masivním množství, o čemž svědčí nepřímo i svědectví o posledních dnech EB, které zanechali návštěvníci exprezidenta (změny v psychice, nadměrné slinění, pohybové problémy apod.).

Zcela specifickým důsledkem přijetí vraždy EB jako vraždy (úkladné, provedené z politických důvodů) by mělo být přehodnocení těch výkladů nedávné minulosti, které jsou založeny na předpokladu přirozené smrti exprezidenta. Jen tak může být tato vražda potrestána. Nejde o

MUDr. Jelínka, který nejspíše v situaci tvrdého vydírání zneužil své profese ke krajnímu porušení Hippokratovy přísahy. Nejde ani o R. Slánského, který hnán touhou po moci, a pod vlivem přesvědčení o správnosti svých ideologií (stalinistické i radikálně sionistické, jejíž mix kdysi V. Černý označil jako stalinský sionismus) příp. i materiálních výhod, které mu jeho pozice na čele KSČ poskytovala, jednal tak, jak jednal. Jeho poprava v prosinci 1952 za činy, které nespáchal, jej navíc jakoby učinila netrestatelným za tento zločin, ani za mnoho jiných vražd, kterých se v době rudé totality dopustil. Dokonce se občas objevují snahy z něj dělat mučedníka.

Především jde ale o nás samé, o českou společnost a její identitu. Týká se to ale i těch, kteří nesou odpovědnost za výklady minulosti kryjící starší i zcela nové zločiny "vyrobené" na objednávku pod vlivem strachu o své kariéry a existenci. Bez historiků, jimž chybí dostatečná odpovědnost k práci, kterou při rozkrývání minulosti dělají, přepisování minulosti není možné. Lze se ptát jen, zda to bylo nutné a proč? Tyto a další otázky a hlavně odpovědi na ně mohou ovšem vést k zabránění páchání dalších podobných, zdánlivě dokonalých, dobře promyšlených zločinů. Díky tomu by si výše zmínění zločinci nemohli dělat naději, že nedojde k jejich odhalení jako pachatelů. Vražda patří k nejvážnějším zločinům, stejně jako zločiny proti státu. Jejich původci by měli být proto potrestáni nejtvrdějšími tresty a to i tehdy, jsou-li sami po smrti. I když to žádný trestní zákoník neuvádí, existuje vedle fyzické popravy takových zločinců i možnost morálních poprav. Jejich účinnost spočívá mj. v tom, že odrazují potenciální pachatele takových zločinů od jejich činnosti tím, že jim demonstrují mylnost jejich představ o tom, že by se odpovědnosti za své zločiny mohli vyhnout.

Vladimír Čermák